

1660'DA BURSA CAMİLERİNDE GÖREV YAPAN İMAMLAR

Osman ÇETİN*

ÖZET

Günümüzde imamların fonksiyonları minber ve mihrab hizmetleriyle sınırlıdır. Fakat Osmanlı İmparatorluğu'nda imamların farklı ve çeşitli görev ve yetkileri vardı. Onlar köy ve mahalle teşkilatlarındaki sosyal müesseselerde söz sahibiydiler. Bu çalışmada biz 1660 yılında Bursa camilerde görev yapan imamların bir listesini vereceğiz.

SUMMARY

The Imams Who Serviced in Bursa's Mosques in 1660

In this day İmam's function is limited with services of pulpit (minber) and niche (mihrab). But in Ottoman Empire İmams had got different and various function and authority. They had promise in direction of social institutions in district and villages. In this study we give a list about imams who serviced in Bursa's Mosques in 1660.

Günümüzde, görevleri mihrap ve minber hizmetleri ile sınırlandırılmış olan imamların, Osmanlılar devrinde, oldukça farklı ve çeşitli görev ve yetkilere sahip olduklarını biliyoruz. Henüz köy ve mahalle teşkilâtının bugünkü anlamda kurulmadığı devirlerde, imamlar, köy ve mahalle yönetiminde önemli ölçüde söz sahibi idiler. Buldukları yerlerde, âdeta, "kadî"nın idarî temsilcisi gibi hareket ediyor, mahallenin pek çok şeyi onlardan soruluyordu. Ölüm ve doğum kayıtlarını onlar tutuyorlardı. Ahlâksızlığa meydan vermez ve herhangi bir olumsuz gelişmeyi tesbit ederlerse, durumu derhal mahalle ileri gelenleri ile birlikte kadîya bildirir,

* Prof. Dr.; U.Ü.İlahiyat Fakültesi İslâm Tarihi Anabilim Dalı Öğretim Üyesi

tedbir alınmasını isterlerdi. İmamların haberi olmadan hiçbir yabancı mahalleye yerleşemezdi. Vergilerin toplanmasında önemli rolleri vardı. Mahalle ve köylerin ihtiyaçları için kurulan vakıflarda görev alırlardı. Meselâ, XVI.-XVII.yüzyıllarda, Bursa'nın bütün mahalle ve köylerinin avarız vakıflarının mütevellileri genellikle imamlardı. Bu konuda pek çok şey söylemek mümkün olmakla birlikte, şu kadarını belirtelim ki, arşiv belgeleri, özellikle şer'î mahkeme sicilleri, imamların cami dışındaki bu tür görevlerini anlatan zengin belgeler ihtiva etmektedir. Aşağıda kısmen vermeye çalıştığımız Bursa Şer'iyeye Sicilleri'nden alınan bazı belgeler, imamların, XVII. yüzyıl Osmanlı toplumunda üstlendikleri misyonu ve hizmet alanlarının genişliğini bir nebze gösterecek mahiyettedir.

Bilindiği gibi, XVI. yüzyıl sonları ile XVII. yüzyıl başlarında, Anadolu, Celâlî isyanları ile sarşılmıştı. İç düzeni iyice bozan bu isyanlardan birini de 1069/1659'da Abaza Hasan Paşa başlattı. Hasan Paşa'nın katli ile sonuçlanan bu Celâlî İsyanı'nın bastırılmasından sonra Anadolu'da eşkıya ve silâh aranmış, birçok suçlu yakalanmış ve seksen bin tüfek toplanmıştı. İşte bu olaylarla ilgili olmak üzere Evâhir-i Zilkâde 1069 / Temmuz 1659'da, Anadolu'daki kadılara hitaben gönderilen bir fermanın, Vezir İsmail Paşa'nın, dergâh-ı âlî yeniçeri ve cebecileri dışında, saruca ve sekban elinde olan tüfeklerin teftiş ve toplanması görevi ile Anadolu'ya gönderildiğini öğreniyoruz. Bu fermanın anlaşıldığına göre saruca ve sekbanın elinde olan tüfeklerin teftiş olunarak toplanması "kanûn-i kadîm iken birkaç seneden berû bu kanun edâ olunmayub müsâmaha olunmağla herkes tüfenk sahibi olub...celâlî zuhûruna ba'is ve bâdi olmağın..." kanunda belirtildiği gibi, hangi sebeble olursa olsun saruca, sekban ve sâirenin elinde olan tüfeklerin toplanması, Abaza Hasan Paşa'ya bağlı eşkıyanın ta'kib ve yakalanması, eşkıyalık yapanların "...gerek vezir ve mir-i miran ve mirlivâdır, gerek molla ve kadı ve müderris ve yeniçeri ve sipahi ve müteferrika ve çavuş ve zaimdir, asla te'hir itmeyüb bilâ tevakkuf her kande bulunur ve her ne mahalde haber alınırsa önüne gelene aman virmeyüb..." yakalanması emri ile Vezir İsmail Paşa görevlendirilmişti¹.

İsmail Paşa, 5 Cemaziyelevvel 1070 / 18 Ocak 1660'da Bursa kadısına ulaşan bir "buyruldu" ile, Derviş Ağa'yı tüfek toplamak ve eşkiyayı teftiş ve takip etmek için Bursa'ya gönderdiğini bildirmiş ve toplanan tüfeklerin Mehmed Ağa ile İstanbul'a gönderilmesini emretmişti².

B 131 / 346 nolu Bursa Şer'iyeye Sicili'nin 43^b-49^a varaklarında kayıtlı bulunan bir listeden, adı geçen Derviş Ağa marifetiyle Bursa mahalle ve köylerinden büyük ve küçük 494 adet tüfek toplandığı anlaşılmaktadır. İşte bu listede verilen bilgilerin doğruluğunu ifade etmek için her mahalle ve

¹ Bursa Şer'iyeye Sicilleri, B 131 / 346, 51b.

² BŞS. B 131 / 346, 43a.

köyün imamları ile birkaç kişinin ismi de kayıtlarda yer almıştır. Kadı ve müderris isimlerinin yer aldığı mahallelerde bile, önce imamın adının yazılmış olması mahalle ve köylerde tüfek toplanmasına imamların nezaret ettiği intibamı vermektedir. Meselâ, ilk üç mahalle, bu listede aynen şöyle yer almaktadır:

“Mahalle-i Umurbey: Tüfeng-i kebîr 2; sağîr 3. Ahmed Efendi el-imam, es-Seyyid Mustafa Çelebi, es-Seyyid Ali Çelebi. Teftiş olunub herbiri âhara kefil olmuştur.

Mahalle-i Alacamescid: Tüfeng-i kebîr 2; sağîr 2. Abdülbaki Efendi el-imam. Teftiş olunub herbiri âhara kefil olmuştur.

Mahalle-i Karaşeyh: Tüfeng-i kebîr 2; sağîr 2. es-Seyyid Halil Efendi el-imam, Mehmed Efendi el-kâdî, Sunullah Efendi el-müderris. Teftiş olunub herbiri âhara kefil olmuştur”³.

İşte bu listeden hareketle, 1070 / 1660'da Bursa mahalle ve köylerinde kimlerin imam olduğunu tesbit edebilmekteyiz. Her ne kadar bu imamların hangi camilerde görev yaptıkları belirtilmiyor ve sadece mahalle ve köy ismi veriliyorsa da, o devirde hemen her mahallenin, mahalle camileri ile aynı adı taşıdığı dikkate alınır, bu imamların hangi camilerde görev yaptıklarını tesbit ve tahmin etmek mümkün olabilmektedir. Buna göre 1660'da, Bursa mahalle ve köylerinde görev yapan imamları -kendilerini hayırla yâd ederek duaya vesile olmak amacıyla- bir liste halinde veriyoruz.

---

³ BŞS. B 131 / 346, 436.

Sıra no	Mahallenin adı	İmamın adı	Sıra no	Mahallenin adı	İmamın adı
1	Umurbey	Ahmed Efendi	37	Veled-i Enbiyâ	Abdülaziz Efendi
2	Alacamescid	Abdülbâki Efendi	38	Babazâkir	Mehmed Efendi
3	Karaşeyh	Seyyid Halil Efendi	39	Karamazak	Hüseyin Efendi
4	Simkeş	Hacı İvaz Efendi	40	Hayreddin Paşa	Ali Efendi
5	Orhan	Mustafa Efendi	41	Namazgâh	Ali Efendi {44 ^b }
6	Ebû Şahme	Muslihiddin Efendi	42	Bahadır Ağa	Hacı Ebubekir Ef.
7	Hoca Tayyib	Hüseyin Efendi	43	Attar Hüsam	Mehmed Halife
8	(okunamadı)	Musa Efendi	44	Veled-i Hariri	Abdülkerim Efendi
9	Abdal Mehmed	Mehmed Efendi	45	Timurtaş	Mehmed Efendi
10	Yeni Bezzaz	Halil Efendi	46	Yiğit Cedit	Mustafa Efendi
11	Kanberler	Ahmed Efendi	47	Hamzabey	Mehmed Efendi
12	Veled-i Habib	Yusuf Efendi	48	Yenimescid	Ahmed Efendi
13	Mesud Makramevî	Abdullah Efendi	49	Hacı İlyas	Mehmed Efendi
14	(okunamadı)	Abdulfettah Efendi	50	Yeşil (İmaret)	Seyyid İbrahim Ef.
15	Bayezid Paşa	İbrahim Efendi	51	Bedreddin	Osman Efendi
16	Veled-i Kurd	Ömer Efendi	52	Kiremitci	Receb Efendi
17	Karaağaç	Mehmed Ef. {44 ^a }	53	(okunamadı)	Ahmed Efendi
18	Şibli	Mustafa Efendi	54	Altıparmak	Mehmed Efendi
19	Sedbaşı	(Ermeni mah.İsdir)	55	Muradiye	Ali Efendi
20	Saru Abdullah	Hüseyin Efendi	56	Nalbandoğlu	Mustafa Efendi
21	Kebezler	Mustafa Efendi	57	Hasan Paşa	İvaz Efendi
22	Kız Yakub	Hüseyin Efendi	58	(okunamadı)	Hasan Efendi
23	Narlı	Ömer Efendi	59	İvaz	Mehmed Efendi
24	Reyhan Paşa	Mehmed Efendi	60	Ali Paşa	Ali Efendi
25	Süzen-kefen	Sa'dullah Efendi	61	(okunamadı)	Ramazan Efendi
26	Kurşunlu	Seyyid Mehmed	62	(okunamadı)	İsmail Efendi
27	Elvanbey	Ebu Bekir Efendi	63	H.Mehmed Karamanî	Seyyid Cemaletdin
28	Şerefüddin Paşa	Receb Efendi	64	Duhter-i Şeref	Ali Efendi
29	Köseler	Ahmed Efendi	65	Şehreküsdî	İbrahim Efendi
30	Veled-i Bevvab	Seyyid Mehmed Ef.	66	Sivasiler	Mustafa Efendi
31	Sağrıçı Sungur	Ahmed Efendi	67	Azeb Bey	Mehmed Efendi
32	Karagöz (?)	Ali Efendi	68	(okunamadı)	Halil Efendi
33	Selçuk Hatun	Halil Efendi	69	Ahmed Dâî	Süleyman Efendi
34	Karakedi	Ahmed Efendi	70	Hacı İskender	Muharrem Efendi
35	Arab Mehmed	Mehmed Efendi	71	Yenice	Mehmed Efendi
36	Hoca Yunus	Mehmed Efendi	72	Molla Arab	Mahmud Efendi

Sıra no	Mahallenin adı	İmamın adı	Sıra no	Mahallenin adı	İmamın adı
73	Şeyh Hamid	İbrahim Efendi	108	(okunamadı)	Ahmed Halife
74	V. Abdurrahman	Mehmed Halife	109	Alaaddin Bey	Receb Efendi
75	Yiğit Köhne	Osman Efendi	110	Molla Fenarî	Osman Efendi
76	Bilecik	Yunus Halife	111	Hoca Alizâde	Mehmed Efendi
77	Hoşkadem Makramavî	Ahmed Efendi	112	Mantıcı	İvaz Efendi
78	Şahin Lala	Ali Efendi	113	Hacı Baba	Ali Efendi
79	Mecnun Dede	Abdullah Ef. {45 ^b }	114	Çukur	Mehmed Efendi
80	Yahşi Bey	Mehmed Ali Efendi	115	Kademeri	Mustafa Efendi
81	Koca Naib	Hüseyin Efendi	116	Veli Şemseddin	İshak Efendi
82	İshak Şah	Mustafa Efendi	117	Hamza Ahbaz	Hasan Efendi
83	Şeyh Konevî	Emrullah Efendi	118	Veled-i Mizan	Mustafa Efendi
84	Kapluca	Abdullah Efendi	119	Üçkoz	Şeyh Mehmed Ef.
85	Elmalık	Hasan Efendi	120	Tahtel-kal'a	Mehmed Efendi
86	İstabl-ı Bayezid Paşa	Ahmed Efendi	121	Hacı Sevinç	Seyyid Mustafa Ef.
87	Şehabeddin Paşa	Mehmed Efendi	122	İncirlice	Seyyid Ahmed Ef.
88	Taşkın	Ahmed Efendi	123	Araplar	Mehmed Efendi
89	Debbağlar	İbrahim Efendi	124	Eşrefiler	(okunamadı)
90	Veled-i Vezirî	Hacı Muslu Efendi	125	Darbhâne	Mehmed Efendi
91	Saray	Abdullah(vaiz,imam)	126	Şeyh Paşa	Şeyh Yusuf Efendi
92	Hacı Sevinç	Mehmed Halife	127	Alacahırka	İbrahim Efendi
93	Simidci	Hasan Efendi	128	Fazlullah Paşa	Abdüigani Efendi
94	Hoca Veli	Abdülvehhab Efendi	129	Şeker Hoca	Hacı Mustafa Efendi
95	Meydancık	Mahmud Efendi	130	Kasab Hüseyin	Sun'ullah Efendi
96	İsabey Fenarî	Şaban Efendi	131	Seyyidier	İbrahim Efendi
97	Doğanbey	Seyyid Halil Efendi	132	Filboz	Ali Efendi
98	Veled-i Yarıç	Ali Efendi	133	Manastır	Hafız Efendi
99	Tefsirhan	Mehmed Ef. {46 ^a }	134	Umurbey	Hasan Efendi
100	İmaret-i İsabey	Seyyid Mustafa Ef.	135	Hacı Seyfeddin	Seyyid Muslu Halife
101	Maksem	Mustafa Efendi	136	Temenye	Bektaş Halife
102	Tahta Mescid	Mehmed Efendi	137	Bab-ı Zemin	Receb Efendi
103	Ahmed Paşa	Yunus Efendi	138	Veled-i Hacı	Asım Efendi {47a}
104	Atpazarı	Musa Efendi	139	Kavaklı	Seyyid İlyas Efendi
105	Hürremi Bey	Mehmed Efendi	140	Satı Fakih	Sun'ullah Halife
106	Nakkaş Ali	Abdullah Efendi	141	Za'feranlık	Ehubekir Efendi
107	Veled-i Harrat (?)	İslâm Halife	142	Veled-i Saray	Mehmed Ali Efendi

Mahrûse-i Burûsa'ya tabi köylerdir beyan olunur:

Sıra no	Köyün adı	İmamın adı	Sıra no	Köyün adı	İmamın adı
1	Depecik	(yazılmadı)	31	Hızır	Bali Halife
2	Dobruca	(yazılmadı)	32	Karabalçık	İbrahim Halife
3	(okunamadı)	Ahmed Halife	33	Aksungur	Şaban Halife
4	Karaman	Receb Halife	34	Bademlü	Abdullah Halife
5	Bahklı	Ahmed Halife	35	Emred Veli	Mehmed Halife
6	Kazıklı	Hasan Halife {47b}	36	Hısn	Abdülkadir Halife
7	Soğanlı	İbrahim Halife	37	Çavuş	Mehmed Halife {48b}
8	Serme	Şaban Halife	38	Ahmed Bey	Ahmed Halife
9	Kestel	İvaz Halife	39	Akça	Mustafa Halife
10	Timurtaş	(yazılmadı)	40	Değirmenli Kızık	Mehmed Halife
11	Filâdar	Ahmed Helife	41	Cumalı Kızık	(okunamadı)
12	İnkaya ve Çonkara	Abdullah Halife	42	Ada	Şaban Halife
13	Bilâd-ı Yunus	Süleyman Halife	43	Seç	İbrahim
14	Selçuk Gazi	Süleyman Halife	44	Dürdâne	Çelebi Halife
15	Canbazlar	Mehmed Halife	45	(okunamadı)	Mehmed Halife
16	(okunamadı)	Ahmed Halife	46	Hamidler	Ali Halife
17	Hamamlı Kızık	Ahmed Halife	47	(okunamadı)	Hasan Halife
18	Çağrısan	Mustafa Halife	48	(okunamadı)	Ali Halife
19	Kelesan	Ali Halife	49	Ağlaşan	Ali Halife
20	(okunamadı)	Süleyman Halife	50	(okunamadı)	Mehmed Halife
21	Samanlı	Halil Halife {48a}	51	Aksu	Süleyman Halife
22	İvaz Paşa	Ahmed b. Mehmed	52	Dere Kızık	Çelebi Halife
23	Büyük Susıçılık	Mustafa Halife	53	Cevizâbâd	Yusuf Halife
24	Çeltik	Osman Halife	54	(okunamadı)	İvaz Halife {49b}
25	(okunamadı)	Mehmed Halife	55	(okunamadı)	Halil Efendi
26	Küçük Susıçılık	Mustafa Halife	56	Köprübaşı	Mehmed Halife
27	İsabey	(yazılmadı)	57	Yenice	İbrahim Halife
28	(okunamadı)	Receb Halife	58	Fidye Kızığı	Ali Halife
29	Alaşar	(okunamadı)	59	(okunamadı)	Hüseyin Halife
30	(okunamadı)	Receb Halife	60	Barak	Hacı Hasan Halife ⁴

⁴ BŞS., B 131, 43 b- 49 a